Заселването на българите на Балканския полуостров IV-VII век

Петър Голийски

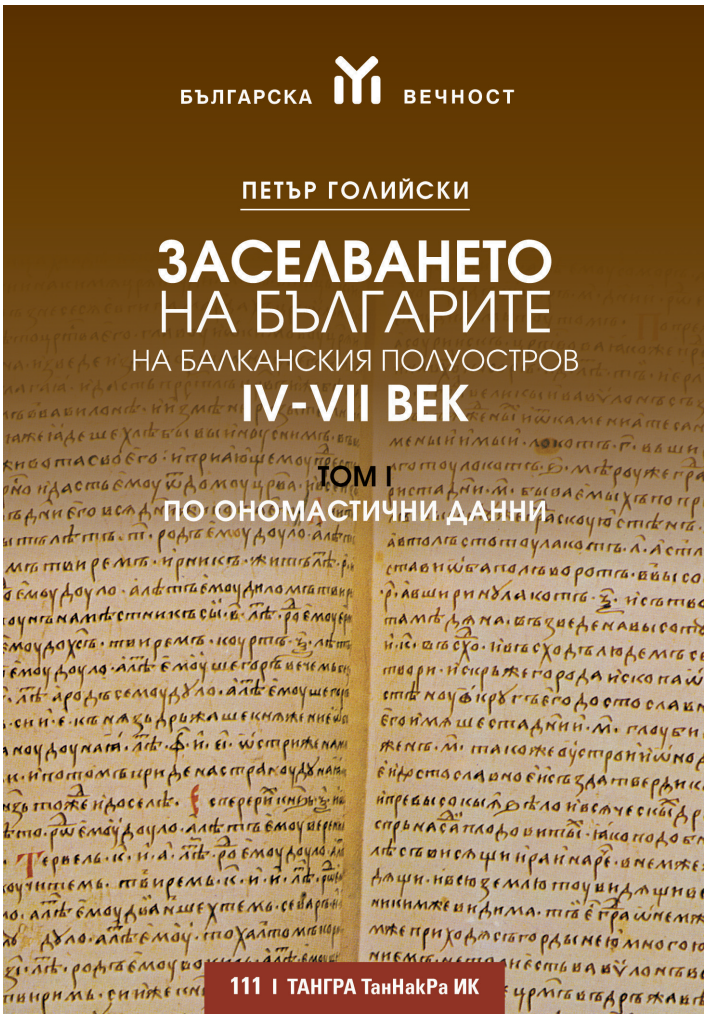

Заселването на българите на Балканския полуостров е въпрос, който като процес се смята за отдавна изяснен. От поне един век насам се смята, че две малобройни български групи в края на VII век се установяват на Балканите (в Мизия и Македония), към средата на IX век те са вече силно славянизирани, за да се претопят в приютилото ги "славянско море" към края на същото или в началото на следващото столетие, оставяйки само името "българи" и около 15 думи в разговорния език. В резултат от този етногенетичен процес се образува една коренно различна славянска народност, наречена "българи", нямаща връзка със старите българи и представляваща част от голямата славянска общност. През 1938 г. Петър Мутафчиев формулира тази историографска постановка по следния начин: "*Днес едва ли може да има съмнение, че основателите на старата българска държава бяха едно тюркско племе, което до V столетие се явяваше под различни имена и на различни места из Югоизточна Европа и Западна Азия, а в края на същото столетие започнаха да го наричат българи, което име се запази и до днес... Ние смятаме, че съвсем не е унизително да признаем, че основателите на днешната ни държава са чужденци-тюрки, които по език и народност нямат нищо общо с нас*". Този модел на разсъждение не е някакво откритие, достигнато самостоятелно от българските историци,

а е само епигонски рефлекс и многократно повтаряно и до днес с малки изключения ехо от смъртната присъда, издадена още през 1876 г. от чеха Иречек: "*И тъй, прадеди на днешните българи били не шепата Исперихови българи, които завладели в 679 г. една част от Придунавска Мизия, но славяните, които много по-рано се заселили както в Мизия, тъй и в Тракия, Македония, Епир и дори почти по целия полуостров*".

Изявления с подобна категоричност са твърде смущаващи от научна гледна точка, доколкото в дисциплини като история, езикознание и дори археология, стига да са обективни, окончателните и неподлежащи на корекция и другомислие заключения не се ползват с почит. Въпросът за заселването на българите на Балканския полуостров и за тяхната роля при образуването на българската средновековна народност повече от век е бил по-скоро политически и геополитически, отколкото научен казус и е обект на различни спекулации. През 1876 г., когато чехът Константин Иречек заявява, че съвременните българи нямат нищо общо със старите, не само че не съществува в тесния смисъл на думата българска историческа наука, но дори и българската държавност все още не е възстановена. По тази причина този може би най-важен проблем от българската древна и средновековна история е предоставен за решаване на чужди учени, които напълно се възползват от липсата на академичен отпор от българска страна. Най-активни в това направление са руски, украински и чешки учени, които полагат огромни усилия да представят българския народ като едно изконно славянско племе. Например руският учен от украински произход Юрий Венелин в излязлото му през 1829–1841 г. съчинение "Старите и сегашни българи в тяхното политическо, народописно, историческо и религиозно от-

КНИЖАРНИЦА БГ Наука
Book.nauka.bg

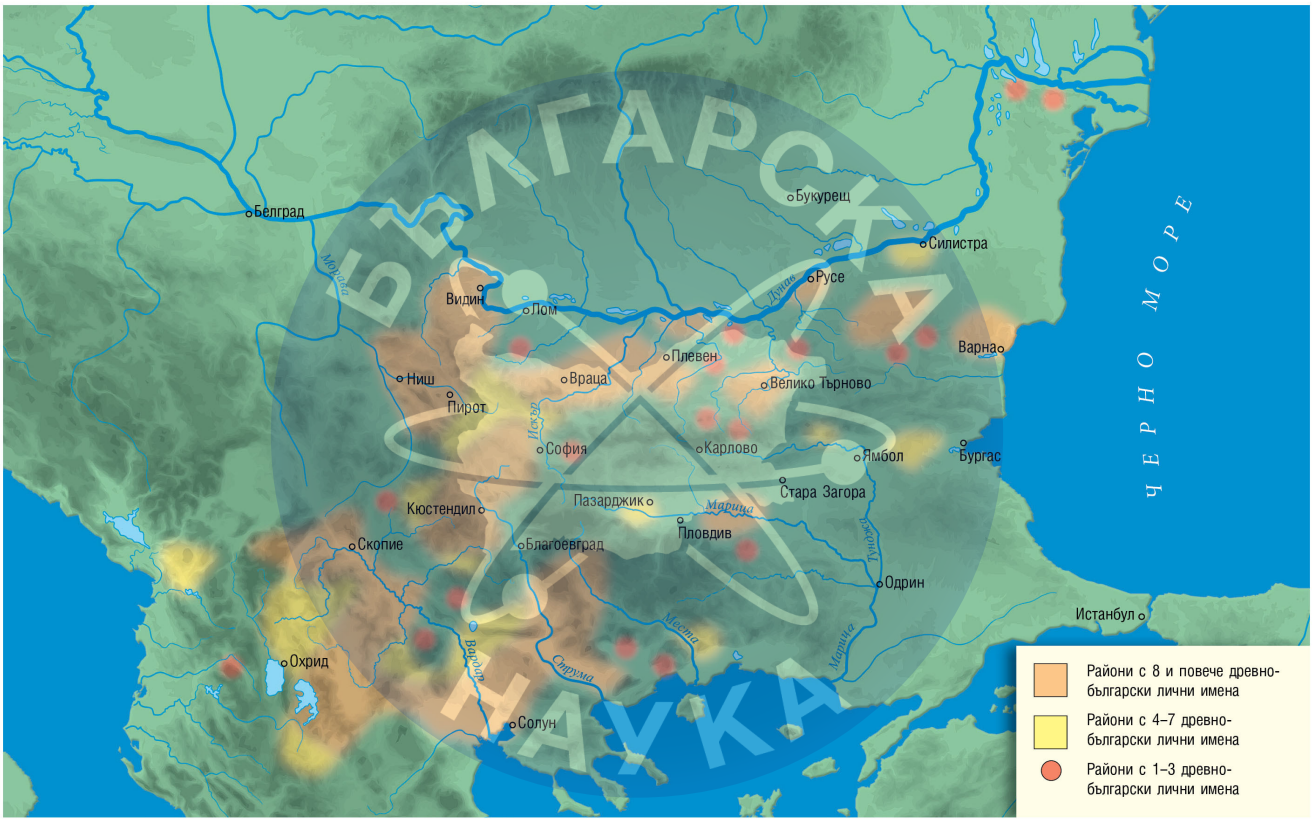

Честота на разпространение на древнобългарските лични имена през XV–XVIII век в българските етнически земи

ношение спрямо русите" дори твърди, че българите не са нещо различно от руснаците. За славянска Русия налагането на такива тези и на подобен научен стереотип е всъщност политически въпрос, свързан с утвърждаването и засилването на политическото й влияние на Балканите. За осъществяването на тази програма, издигната още от императрица Екатерина II (1762–1796), руските правителства и представители на науката полагат големи усилия. Резултатите от тях не следва да се разглеждат едностранчиво единствено като негативни, въпреки че в перспектива те имат по-скоро отрицателен ефект.

След като в 1878 г. със силата на руското оръжие е възстановена българската държавност след близо пет века прекъсване, се полагат основите и на българската историческа академична наука. Първите й представители, повечето руски възпитаници, следват постулатите на руските, украинските и чешките учени, според които, както бе казано, българинът е славянин до мозъка на костите си и дори руснак с името "българин". Тъй като освободителката Русия третира възкресена България като васал, "васалният синдром", стигащ до пълен конформизъм,

КНИЖАРНИЦА БГ Наука
Book nauka.bg

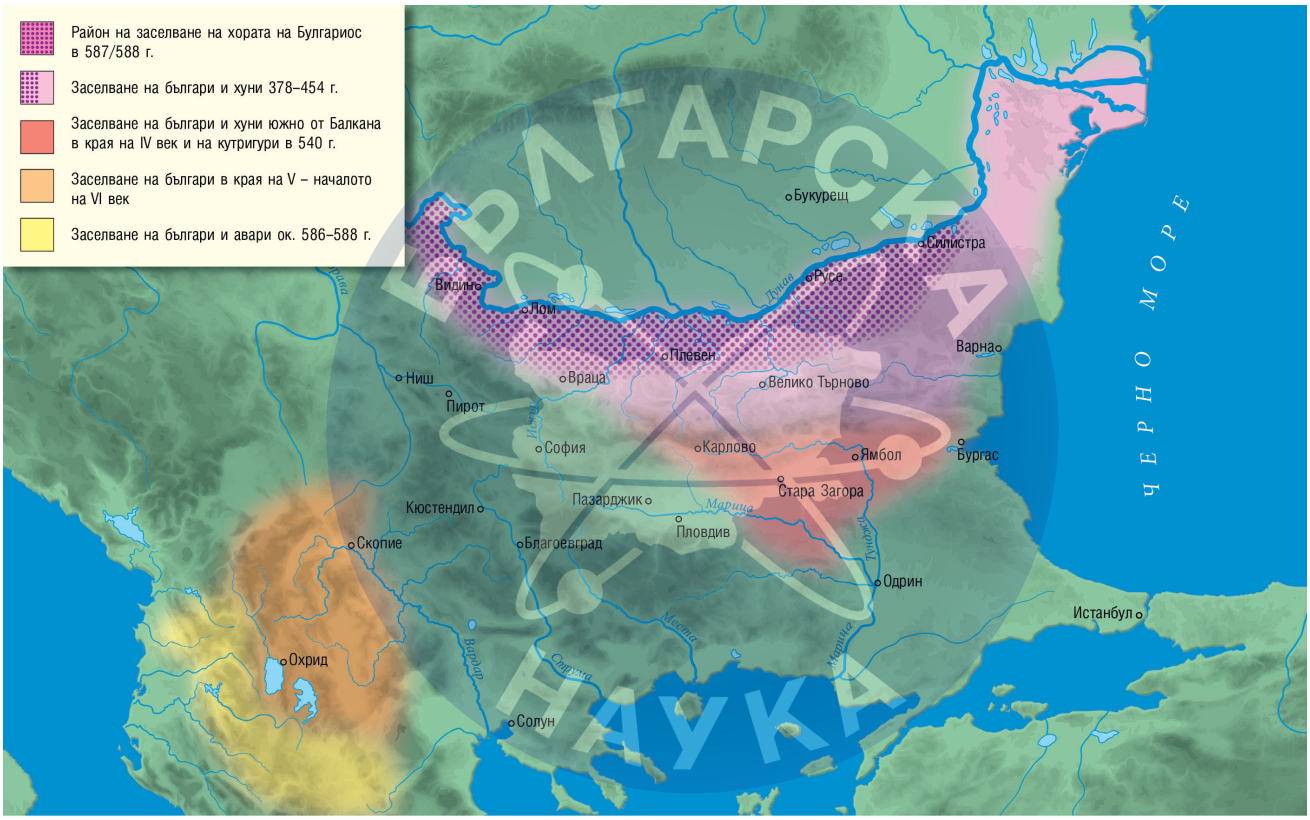

Заселвания на българи и на група кутригури на Балканите в периода 378–588 г. според сведенията на: „Зографска българска история“, йеросхимонах Спиридон, Паисий Хилендарски, св. Йероним, Созомен, Йоан Антиохийски, Прокопий Кесарийски, Евагриево житие на св. Панкратий, Йоан от Никиу, Козма Индикоплевст, „Анонимен космограф“ от Равена, Теофан Изповедник, Анастасий Библиотекар, Теодор Валсамон, Михаил Сирийски, арменския превод на Михаил Сирийски, българските приписки към Манасиевата хроника и „Повесть временных лет“

се прехвърля и върху формиращата се българска историческа академична общност. Липсата на научна традиция, на документални архиви и на системни етнографски наблюдения се оказва благодатна почва за безсъпротивното утвърждаване на славянската теория и доколкото срещу нея има възражения, те произхождат не от средите на професионалните историци, а от отделни автори, каквито са например групираните през 30-те години на XX век в интелектуалния кръг “Българска орда” представители на инакомислието. С окупирането на България от Съветския съюз през 1944 г. и с установяването на комунистическия режим славянската теория става всесилна и всеки несъгласен с нея рискува не само професионалното си положение, но до един момент дори и физическата си безопасност. Всяко открито изразено съмнение в славянската същност на българския народ между 1945 и 1989 г. се приемат за антисъветизъм и се наказва по един или друг начин.

Заселване на българите на Аспарух и Кубер на Балканите в края на VII век според сведенията на: Продължителя на Георги Монах, Константин Багренородни, Теофилакт Охридски, българските приписки към Манасиевата хроника, „Летописец от 1627 г.“, Блазиус Клайнер и по ономастични данни. Включени са и вторичните разселвания и колонизации след 800 г.

На славянската теория за характера на българската нация и на средновековната българска народност, ползваща се повече от столетие с пълна политическа и академична подкрепа, никога не се налагало да отстоява позициите си в строго научен контекст. Изградена на базата на умишлено подбрани исторически източници, интерпретирани по строго определен начин, въпросната теория, подложена на безпристрастен анализ на известните писмени паметници, както и на новопривлечени, показва множество недъзи и дефекти. Те избиват на най-различни нива, в т.ч. и на базово равнище, което поставя славянската теория в положение, при което един изваден основен задвижващ механизъм блокира цялата машина.

Твърдението, че от X век нататък българската народност е изцяло славянска в своите характеристики, тъй като древнобългарският етнически елемент е безостатъчно асимилиран от околното “славянско море” става не-

състоятелно, щом влезе в досег с реалните факти.

Против тази постановка свидетелстват редица запазени древнобългарски лични имена сред българския народ чак до XVIII век. Попаднали под властта на Османската империя, българите подлежат на строго данъчно вписване в регистри. Именно в такива документи от периода XV–XVIII век се срещат записани древни владетелски имена като Аспарух, Кардам, Тервел, Кубер, Докс, Сабин, Сивин, Крум, Борис и т.н. Успоредно с тях в българската късносредновековна антропонимия са засвидетелствани и множество други лични имена от ирански или тюркски произход. Например: Азман, Акшано, Алман, Алтоман, Ануко, Аркани, Балико, Барим, Барла, Басарина, Васар, Бастурко, Билман, Бошале, Бусман, Вендо, Дамар, Елдомир, Ермако, Инак, Карач, Като, Качар, Коксар, Кузман, Мано, Мануш, Окча, Отрак, Сане, Сасо, Тано, Танука, Таркач, Темлугин, Тогал, Утман, Ходор, Чагата, Чачо, Чинар, Шав, Ярул, Йерула. Една част от тях са от древен български произход, а други са наследени от заселилите се между XI и XIII век в българските земи кумански и печенежки групи. Имената от такъв тип са разпространени от Северна Гърция и Албания до устието на Дунава и от Източна Сърбия до Турска Тракия. Анализът показва, че съхраняването и употребата на древни имена не се дължи на подхранвана по книжовен път историческа традиция, а е обичай, наследен от предците.

В етнографски аспект най-важните характеристики на българския народ също не са славянски. Такива са например:

В голямата си част българските мелодии и песни по своята ритмика са от източен произход.

Народните календарни празници и обичаи в огромната си част по своята цикличност и използвана символика имат паралел във философската традиция и теорията на китайската “Книга на промените” (“И Дзин”).

В голямата си част българските тъкани орнаменти имат паралели не сред славяните и дори сред европейците, а в Кавказ и Средна Азия.

До средата и втората половина на XIX век е била съхранена масовата мъжка мода да се бръсне главата и да се оставя дълга плитка. Тази мода се е срещала до не толкова отдавна практически по цялата българска етническа територия – от Западна Македония и Северна Гърция до Дунавската делта.

Тези етнохарактеризиращи особености на българския народ, както и големият брой запазени до неотдавна

древни български лични имена, опровергават категорично теорията, че българите са чист славянски народ. Честотата и географското разпределение на запазените древнобългарски имена през периода XV–XVIII век разкрива и още една интересна особеност – там, където е имало някога заселване на компактни маси древнобългарско население, там векове по-късно е най-голяма и концентрацията на древнобългарски имена. Географски обхватът на тези зони се разполага от днешна Северна Гърция, Македония и Източна Сърбия до Дунава.

Географското разпределение на образците от древнобългарската антропонимия и направените въз основа на това изводи се потвърждават категорично и от писмените исторически паметници. Картината, която се очертава, е много различна от тази, която вече повече от век се предлага на научната общественост и в училищата – българите не се заселват на Балканите в две малобройни групи в последната четвърт на VIIвек, а тяхното колонизиране на земите южно от Дунава е процес, продължил 300 години. Писмено документирани са следните български миграции на Балканите:

В 378–380 г. – заселване на българи и хуни в Мизия и в Загоре (Северна Тракия).

В 380 г. – на карта на св. Йероним с оглед на настъпилите етнополитически промени на Балканите е означено "*Mesia hec & Vulgaria*" ("Мизия, тук и България"). Цялата останала топонимия е антична и не може да са говори за добавка, направена през 1150 г.

В 453/454 г. – ново заселване на хуни и българи, водени от Ернах/Ирник, Емнетзур и Ултзиндур в Крайбрежна Дакия (Dacia Ripensis) и Малка Скития (Scythia Minor).

В 475 г. – българско нашествие в Илирик. Начало на заселването на българи на територията на Македония.

В 514 г. – Йоан от Никиу споменава за "провинция България" в Малка Скития. В същата година съгласно споразумение между император Анастасий I и началника на федератите Виталиан (Vitalianus) на част от неговите българи е дадена земя за заселване в Тракия (Thracia).

В 545 г. – император Юстиниян I издава новела за създаването на епископията Прима Юстинияна (Prima Justiniana), чиято основна цел е масовото покръстване на заселилите се в Македония между 475 и 518 г. българи.

В 586–588 г. – заселване на българи и авари около Охрид, Дирахиум (Dyrrachium), Девол, Корча и Епир (Epirus) на територията на днешните Македония, Албания и Гърция.

В 587/588 г. – заселване като федерати в Горна и Долна Мизия (Moesia Superior, Moesia Inferior) и Дакия (Dacia) на 70 000 – 80 000 българи, водени от Булгариос.
В 681 г. – мирен договор между кан Аспарух и император Константин IV. Аспарух заселва народа си между Карпатите и Хемус. Положени са основите на Дунавска България. Западната българската граница е прекарана около Белград и по Карпатите.
В 685 г. – заселване на Куберовите българи между Охрид, Тесалоника (Thessalonica), Серес (Serres) и в Западните Родопи.
Краят на VII век – "Анонимният космограф" от Равена споменава, че между Адрианопол (Adrianople) и Хемус "живеят само българи".

По време на продължилия 300 години процес на заселване българите се установяват на Балканите в голяма численост, което се установява по различни косвени признаци. Техният брой надхвърля този на славяните и на завареното оцеляло население.
Въпросът за числеността на българите и славяните и за съотношението между тях е един от най-спекулативните моменти в славянската теория. Обичайните фразеологични и концептуални клишета са "славянски маси", "славянско море", "заливания", "претопявания", "асимилации". Срещу тях имаме за българите съответно "шепа чергари" (например 10 000), "малобройни", "претопени без остатък сред славяните към X век", "ускорено славянизиращи се към средата на IX век" и прочее. В действителност броят на славяните от т.нар. "българска група" е бил ограничен. Това личи не само от факта, че в своите самостоятелни акции срещу византийските владения на Балканите те действат с малобройни военни отряди, но най-вече от писмени документи. Например в документ, носещ името "Codice diplomatico Lombardo dal 568 al 774", броят на славянските племена южно от Дунава към края на VII век е посочен като 26 или около 520 000 души. Исторически засвидетелстваните славянски племена от т.нар. "българска група" са 22 плюс евентуално още 2–3 племена, не споменати поименно. Подобна цифра дава и арменската география от края на VII век "Ашхарацуйц" (Ashkharatsuits) – 25 славянски племена между Дунава и Южна Гърция – т.е. 500 000 души. Това са единствените документи, от които може да се съди за реалната численост на славяните от т.нар. "българска група" между Дунав и Южна Гърция. Пред тях клишета като "славянски маси", "славянско море" стават абсурдни. Наред с това тези около 500 000 славяни не са били

"залели, заселили плътно" гореспоменатите земи, а се установяват в определени райони. Това личи и от данни от областта на лингвистиката. И така, между Сирмиум и Източна Тракия и между Дунав и Пелопонес имаме фактологични основания да говорим единствено за славянски анклави, на не и за "безбрежно море". Останалото е произволно боядисване на картата. Огромни райони в днешна България, Румъния, Сърбия, Македония, Гърция остават незаселени от тях и те са заети от българите и от оцелялото късноатично население.

Писмените сведения (а не презумптивни и априорни твърдения) показват и друга особеност на "българо-славянския етнически модел" от ранното средновековие. Българите запазват своята доминираща роля в собствената им държава през целия предхристиянски период от съществуването й. Теорията, че българските канове в Плиска са били обладани от някаква фикс идея да интегрират към държавата си балканските славяни и тяхното "специално отношение" към тях не почива на никакви конкретни и недвусмислени писмени сведения. Отношението към славяните в и извън България не се е отличавало по нищо от обичайните концепции на ранното средновековие – те са били разглеждани единствено като данъкоплатци, работна ръка и източник за набиране на войници. Отношението към тях не е било нито толерантно, нито целенасочено враждебно, освен в случаите, когато репресивните мерки са били провокирани.

След приемането на християнството в 865 г. и след обявяването на славянския за официален език в България постепенно етническите различия между населението на държавата започват да се заличават. Този процес не трае 2–3 десетилетия, както се поддържа, а е продължил чак докъм средата на XI век. Макар и целият народ да възприема общото име "българи" и под влияние на официалния език на църквата и държавата да преминава към славянски език, българите остават българи не само в собствените си очи, но и в очите на съседите им, за което съществуват категорични преки писмени свидетелства. Този извод, както и другите, предложени в настоящото изследване, са направени на базата на широк лингвистичен и исторически материал и сочат, че кръвта, която е текла в жилите на онзи народ, който основава и изгражда държавата ни между VII и IX век, преобладава в жилите и на днешните българи. Славянска същност им бе приписана от историците от XIX и XX век.

През 1938 г. Петър Мутев пише

следното: "...Ние смятаме, че съвсем не е унизително да признаем, че основателите на днешната ни държава са чужденци-тюрки, които по език и народност нямат нищо общо с нас". Това е само многократно повтарящо ехо от смъртната присъда, издадена през 1876 г. от чеха Иречек: "И тъй, прадеди на днешните българи били не шепата Исперихови българи, които завладели в 679 г. една част от Придунавска Мизия, но славяните, които много по-рано се заселили както в Мизия, тъй и в Тракия, Македония, Епир и дори почти по целия полуостров".

Настоящото изследване има за цел да провери доказуеми ли са горните твърдения, превърнати преди време в аксиома, която е все още твърде жилава не само сред голяма част от научните кръгове, но и в съзнанието на обикновения българин. Изводите, които са направени на базата на широк лингвистичен и исторически материал, сочат точно обратното – кръвта, която е текла в жилите на онзи народ, който основава и изгражда държавата ни между VII и IX век, преобладава в жилите и на днешните българи.

Петър Голийски

Всички книги на автора:
http://knigabg.com/index.php?page=author&id=5586

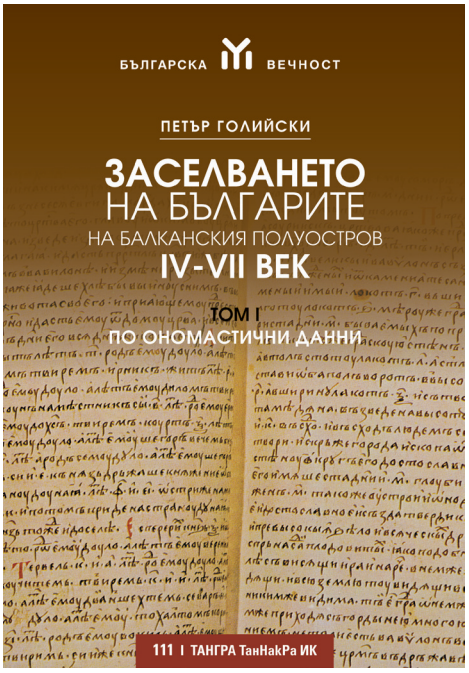

Том 1:
http://knigabg.com/index.php?page=book&id=38110

Том 2:
http://knigabg.com/index.php?page=book&id=38111